

PRIMUL MESAGER AL CÂNTECULUI POPULAR ÎN PERIOADA POSTBELICĂ

Dr. Vasile CHISELIȚĂ
Institutul Patrimoniului Cultural

Comemorăm în acest an un centenar de la nașterea Tamarei Ciobanu (1914-1990), exponentă de vază a culturii din Republica Moldova, Artistă a Poporului, mesager al valorilor noastre spirituale pe toate meridianele lumii, talentat profesor universitar, președintă a Societății Muzical-Corale din RSSM, membră a Uniunii Muzicienilor din Republica Moldova, organizator și animator al vieții culturale, promotoare și îndrumătoare a tinerelor talente, decorată cu numeroase distincții guvernamentale, prima interpretă profesionistă a cântecului popular în perioada postbelică, suflet generos și nobil.

Tamara Ciobanu (nume alternativ: Ceban) s-a născut la 22 noiembrie 1914, în satul Berezlogi, jud. Orhei, în familia lui Savelie și Alexandra Taratanschi, care în anul 1922 se stabilește cu traiul la Chișinău. Ea are și o soră mai mică, Valentina (prin căsătorie: Savîțchi), care s-a afirmat ca soprană de mare talent la Teatrul Național de Operă și Balet din Chișinău. În anul 1932, Tamara absolvă Liceul de fete „Principesa N. Dadiani” din Chișinău, iar în anul 1938 – Școala de felcerițe. Pasiunea-i puternică pentru muzică se închegează încă din fragedă copilărie. Această pasiune fusese favorizată de numeroasele reuini muzicale în sânul familiei părintești, dar și de participarea personală în renumitul cor bisericesc din Chișinău, condus de compozitorul, pedagogul și dirijorul Mihail Berezovschi, unde cântase pe vremuri și vestita soprană Maria Cibotari. Acest fapt o motivează să-și perfecteze studiile muzicale de canto academic, apelând la cursuri particulare cu profesori de la Conservatorul „Unirea”, printre care și cunoscutul bas Alexandru Antonovschi, de mare faimă la acea vreme, la care studia și viitorul cântăreț și actor basarabean Grigore Ureche.

Vicisitudinile celui de-al Doilea Război Mondial o determină să abandoneze plaiul natal și să-și continue studiile muzicale superioare la Conservatorul „Leonid Sobinov” din Saratov (Rusia), pe care le va încheia în anul 1946, tot la baștină, la Conservatorul de Stat din Chișinău, unde a și obținut calificarea de „cântăreață-solistă”. Oferta făcută de Orchestra de cameră a Radioteleviziunii moldovenești, perso-

Tamara CIOBANU (22.11.1914 – 23.10.1990)

nal, de dirijorul Pavel Bacinin, încă de pe băncile studenției, o onorează generos pe parcursul anilor 1945-1951. Această împrejurare a ajutat-o să se decidă ferm în privința carierei artistice de urmat. Predestinația ei s-a dovedit a fi anume cântecul popular.

În primele decenii ale perioadei postbelice, o epocă de grele încercări, marcată de schimbări radicale în viața economică și social-politică, de instaurarea ideologiei totalitare comuniste, de hegemonia așa-numitei estetici a realismului socialist în artă și literatură, Tamarei Ciobanu îi revine o misiune extrem de dificilă și delicată, împărtășită de mai toți intelectualii de marcă ai timpului: de a promova valorile culturii naționale în noul context socio-cultural. Astfel, scena Filarmonicii Naționale i-a devenit Casa și Templul, locul binecuvântat al ascensiunii și afirmării sale profesionale.

După colaborări ocazionale cu Corala „Doina”, din anul 1951, protagonista se angajează solistă în Orchestra de muzică populară. Constituită în baza unei orchestre de lăutari ce activa, încă din anul 1945, sub auspiciul Casei de Creație Populară, sub conducerea dirijorului Vladimir Baronciuc, această orchestră populară se transferă, în anul 1949, la Filarmonică, iar din anul 1957 devine cunoscută sub numele „Fluieraș”. Personalitatea artistică a Tamarei Ciobanu se va identifica plener cu profilul de creație al acestui merituos colectiv. Vocea ei inconfundabilă și sonoritatea rustică a orchestrei se vor contopi într-un tot întreg, unitar și indisolubil. Stilul ei de interpretare va consuna armonios cu metoda de creație a maestrului Serghei Lunchevici, din anul 1959 – violonist și dirijor al Ansambului

de cântece și dansuri populare „Fluieraș”, cel care va juca un rol aparte în cariera-i artistică, rămânând alături de ea până la sfârșitul activității scenice a interpretei în anul 1971.

De-a lungul anilor, Tamara Ciobanu a conlucrat cu numeroși artiști cunoscuți, colegi de breaslă, talente de mare valoare, printre care compozitorul David Fedov, dirijorul și muzicianul Gheorghe Târțau, cântăreții Gheorghe Eșanu, Nicolae Sulac, Eudochia Lica, Ion Bas, Mihai Matieșu, Zinaida Julea, instrumentiștii Petre Zaharia, Ignat Bratu, Vladimir Copacinschi, Alexei Botoșanu, Sergiu Pavlov și mulți-mulți alții. O deosebită admirație și un profund respect îi nutrea sopranei Maria Bieșu, primadona Operei Naționale, cea cu care a avut prilejul să colaboreze în nenumărate rânduri, în cadrul unor manifestări artistice de amploare, cum a fost, spre exemplu, Decada culturii Moldovei la Moscova, în anul 1960.

Voce puternică de soprană dramatică, de largă cuprindere, scilpitoare în acut și catifelată în grav, o artă vocală distinsă, dicțiune perfectă, nuanțare dinamică subtilă a intonației, o excelentă stăpânire a procedeelelor de ornamentație, o frazare expresivă a melodiei, dublată de un temperament viu și de o naturalețe magnifică, toate constituind baza unei înalte măiestrii artistice, capabile să abordeze prin cântec cele mai variate stări și trăiri umane, de la idilă la profundă dramă psihologică – acești factori au determinat personalitatea artistică excepțională a Tamarei Ciobanu. Maniera absolut individuală de interpretare a cântecului popular și-a durat-o pe un fundament vocal de factură academică, pe care l-a clădit cu migală și hărnicie, atât pe parcursul studiilor preuniversitare din perioada interbelică, cât și ale celor urmate după război.

Mirajul cântecului matern a însoțit-o mereu, ca o engramă codificată genetic, urmând să-i călăuzească destinul de o viață. Repertoriul de cântece al artistei este foarte variat și eterogen. El cuprinde peste o sută de creații din muzica populară și academică. Cea mai mare pondere îi revine însă cântecului popular autohton. Anume acestuia, artista i-a consacrat efortul maxim de creație.

Tamara Ciobanu nu a avut însă libertatea selecției repertoriului. Ea a fost constrânsă de împrejurări să respecte rigorile ideologiei oficiale a timpului, impuse prin cenzură și control politic, exercitat de consiliile artistice ale instituțiilor de concert și mass-media. Pe lângă cântecele populare autohtone, artista a introdus în repertoriu și cântecele altor popoare (rusești, ucrainene, bulgare, găgăuze, azere, germane, ungurești, mongole), proiectând astfel o

amplă panoramă a culturii din republicile unionale și din țările socialiste. Tematica cântecelor era pusă în strict acord cu recomandările forurilor conducătoare, formulate de comitetele locale ale partidului comunist de prin instituții. Astfel, conținutul tematic al cântecelor trebuia să reflecte, cu preponderență și cu apăsare, subiectele acute de pe agenda politică a guvernării, precum lupta de clasă, lupta anticlericală și antireligioasă, propaganda internaționalismului proletar, colectivizarea agriculturii, construcția socialismului, partidul-conducător, noile sărbători și date comemorative ale regimului comunist. Rolul cântecelor autentice țărănești, în special, al doinei, baladei, cântecului liric de dor, de jale și de înstrăinare, cu melodiile și textele lor originale, era puternic diminuat, eclipsat, marginalizat sau chiar eliminat din repertoriu, în locul lor fiind promovate așa-numitele „prelucrări și creații în stil popular”, opera unor compozitori, poeți și scriitori, unii dintre care împărțeau, din interes egoist, strict economic, social sau carieristic, partizanatul politic.

Cu toate acestea, melosul cântecelor Tamarei Cioban a păstrat, în mare măsură, specificul folclorului național. Chiar și piesele vocale noi, create în perioada sovietică, pe vechile melodii folclorice, nu puteau ocoli memoria culturală a neamului. Un exemplu concludent îl constituie legendarul cântec *Leana*, devenit cartea de vizită a artistei, cel care valorifică, de fapt, o veche melodie românească: *Dealul-i deal și valea-i vale*, de această dată, în prelucrarea lui David Fedov și pe versuri noi, scrise de Leonid Corneanu. Tot aici poate fi amintit și poemul popular *Doina nouă*, compus în anul 1949 de Eugen Coca pe motivele a două creații emblematice păstorești: *Doina ciobanului* și *Joc*. Acestea au fost transpuse pe versurile lui Emilian Bucov, lucrarea fiind consacrată unui apropiat eveniment cultural-politic: Decada muzicii și dansului moldovenesc la Moscova.

Multe alte cântece au fost preluate din fondul folcloric, ele fiind prelucrate, armonizate și aranjate pentru orchestra populară și voce de către profesioniști ai muzicii și poeziei, vechilor melodii adăogându-li-se versuri noi, de cele mai multe ori, fără a li se știrbi originalitatea și suplețea intonațională. Putem cita aici, în primul rând, cântecele: *Vin, bădiță, vin deseară; Hai, maică, la iarmaroc; Nistrule, pe malul tău; Bate vântul cânepa; Fetiță cu ochii verzi; Ciobănașule; La morișca cea din jos; Frunză verde sălcioară; Omule, cu vinul bun; Of, leliță, lelișoară; Bun îi vinul ghiurghiuliu; Mână, Gheorghe, boii bine* (ultimele două – lansate în perioada interbelică de către celebra cântăreață și actriță română Maria Tănase).

O mare parte din cântecele de autor, interpretate de Tamara Ciobanu, valorifică tiparul stilistic al diverselor genuri muzicale folclorice, utilizând în acest sens bogatul inventar de formule intonaționale și metro-ritmice specifice, iar textele lor respectă normele versificației populare, fapt ce le conferă o mare doză de aderență la identitatea culturală autohtonă. Cele mai elocvente creații în acest sens sunt cântecele semnate de compozitorul popular Dumitru Gheorghiuță (1917 – 1987), autorul a sute de lucrări de gen, printre care: *Frunză verde lămâiță; Joc de sărbătoare; Cănațuie; De la mândra; Lele; Ioană; Bulgăraș din arătură; Sătucul meu; Mamă, mamă, și iar mamă* (numit și *Cântecul miresei*); *De cu zori și până-n seară; Hai acum, băieți; Cât ești, Nistrule, de lung* ș.a.

Tamara Ciobanu a interpretat piesele muzicale ale multor altor autori ai vremii, semnate de compozitorii Valentin Vilinciuc, David Gherșfeld, Eugen Coca, Eugen Doga, Serghei Lunchevici, Alexandru Ranga, Vladimir Rotaru, Valeriu Poleacov, dar și de scriitorii Petru Zadnipru, Efim Ciuntu-Crimerman, Grigore Vieru, Vladimir Russu, Petrea Cruceanu, Ion Podoleanu, Leonid Corneanu, Valentin Roșca, Petru Darienco, Valeriu Cupcea ș.a.

Maniera interpretativă a Tamarei Ciobanu se evidențiază prin gingășia și tandrețea intonației, prin abordarea teatrală a conținutului muzical și poetic, ceea ce a favorizat accesul direct al cântecului ei la inimile și sensibilitatea oamenilor simpli, comunicând cu lumea trăirilor, imaginilor și sentimentelor lor intime.

Suflet generos, sincer și deschis, personalitate puternică și inteligentă, artista a trezit admirația tuturor celor care au cunoscut-o. Creația ei s-a bucurat de o aleasă prețuire și stimă mai cu seamă printre elitele intelectuale și culturale ale timpului. Printre aceștia s-au aflat și Anatol Corobceanu, vice-ministru al Culturii în anii '50-'60, scriitorii Ion Druță, Andrei Lupan, compozitorul Alexei Stârcea, maestrul-coregraf Vladimir Curbet și mulți-mulți alții.

Modestă, recunoscătoare, amabilă și prietenoasă cu toată lumea din jurul său, Tamara Ciobanu, în pofida succesului și a înaltei poziții sociale pe care o câștigase, nu și-a pierdut nicicând șimțul omeniei și capacitatea de comunicare cu amicii și colegii săi de generație. Totdeauna a avut curajul să fie deschisă în relațiile cu colegii de breaslă, inclusiv cu cei care s-au ales cu stigmatul de deportat și exilat politic. Unul dintre aceștia a fost muzicologul și profesorul universitar Gleb Ceaicovschi-Mereșanu,

coleg de conservator în primii ani postbelici. Întors din Siberia prin anul 1956, ea n-a ezitat să-l sprijine în refacerea carierei profesionale la baștină, ajutându-l să obțină angajarea în funcția de director artistic al Filarmonicii din Chișinău. Ulterior, Gleb Ceaicovschi-Mereșanu va deveni un excelent biograf și cercetător al creației Tamarei Ciobanu, dedicându-i o monografie pe care o publică în anul 1980.

În calitate de deputat în Sovietul Suprem încă din anul 1950, Tamara Ciobanu a desfășurat o amplă activitate socială și de caritate, facilitând rezolvarea multor probleme ale oamenilor simpli. Din cariera sa didactică, pe care o îmbrățișase la catedra Canto, în cadrul Institutului de Stat al Artelor „Gavriil Musicescu” din Chișinău (1973-1985), a rezultat o întreagă pleiadă de artiști, printre care și cunoscuții cântăreți Nadejda Cepraga și Alexandru Lozanciu, ultimul immortalizându-i memoria într-un roman autobiografic în două volume (*Taina destinului*. Chișinău, 1997). Ei îi aparține și ideea înființării, în cadrul Institutului de Stat al Artelor, a unei secții de Canto popular, care, din cauza unor condiții tehnice, în anul 1986 a fost integrată în catedra Folclor. Pe băncile acestei catedre s-au format mulți dintre actualii promotori ai cântecului popular. În calitate de președinte al Societății Muzical-Corale din Moldova, din anul 1971, Tamara Ciobanu a susținut ideea înființării unui taraf exclusiv feminin, primul de acest gen în republică, care a activat mai mulți ani în cadrul acestei instituții.

S-a stins din viață regretata artistă la vârsta de 76 de ani, în data de 23 octombrie 1990, după o grea suferință de șapte ani, căzută la pat, timp în care i-a fost mereu alături iubita ei soră –Valentina Savițchi, cea care și-a abandonat deliberat cariera de cântăreață lirică pentru a o sprijini în clipele de mare durere.

Amplă activitate artistică, didactică și organizatorică a protagonistei a servit cauzei nobile de promovare a cântecului nostru popular, a talentelor acestui plai, a valorilor muzicii noastre naționale. Personalitatea artistică și realizările remarcabile ale Tamarei Ciobanu merită o atenție specială, atât din partea cercetătorilor, cât și din cea a artiștilor și a tuturor oamenilor de cultură. Promovarea Concursului național al interpreților de cântec folcloric, care-i poartă numele, desfășurat la Chișinău, cu o frecvență bienală, începând cu anul 1989, sub egida Uniunii Muzicienilor din Republica Moldova și cu aportul nemijlocit al folcloristului Andrei Tamazlăcaru, un fidel colaborator, prieten și continuator, constituie un lăudabil exemplu, demn de urmat.